

Michael Asgaard Andersen, 27. februar 2025

Fredensborghusene i et arkitekturhistorisk perspektiv

Det Kongelige
Akademi

Arkitektur
Design
Konservering

Etkøkkenhus

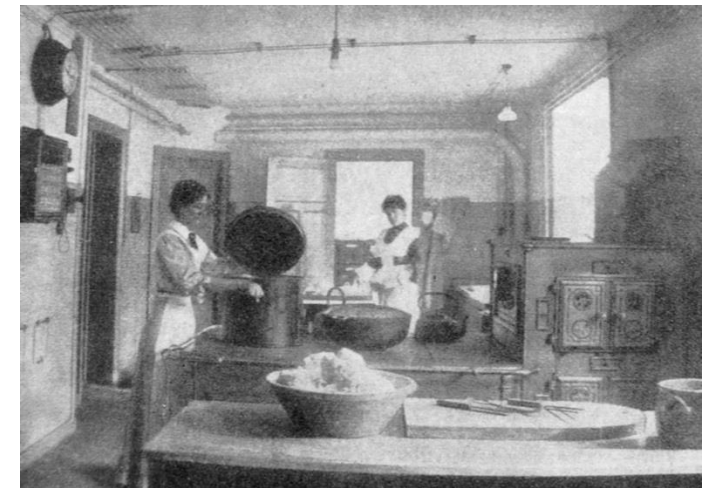
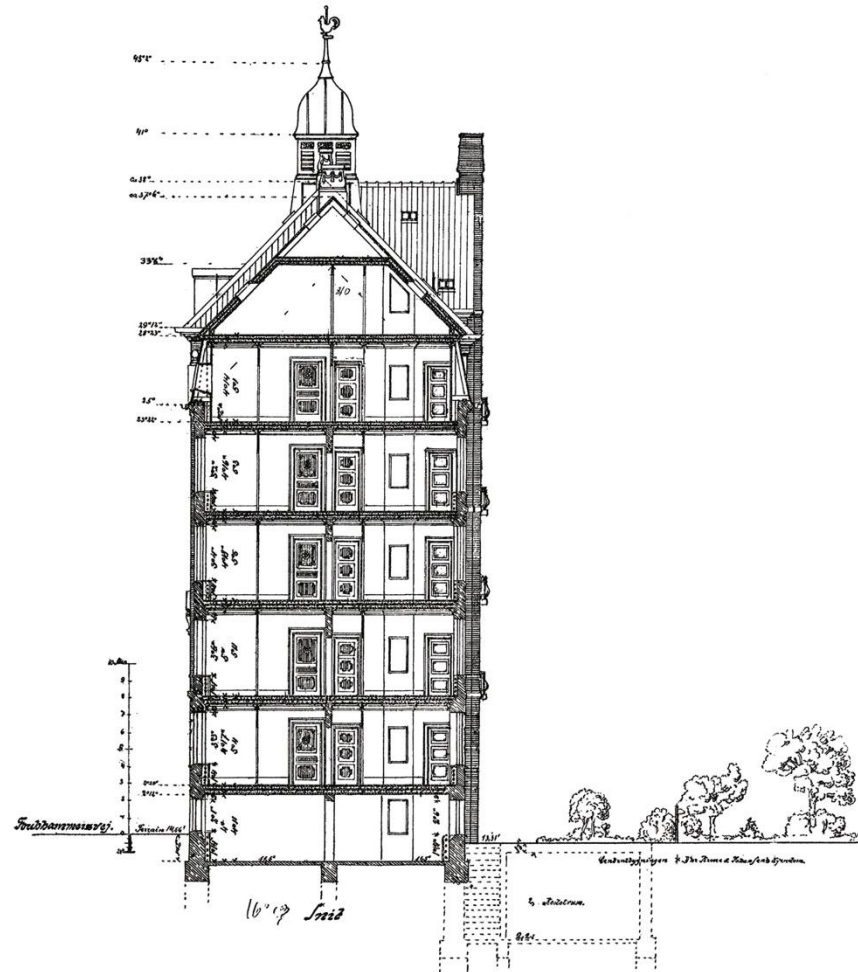
Centralbygningen

Idé: Otto Fick (omkring 1895)

Frederiksberg, 1905

The Ansonia,
New York, 1904

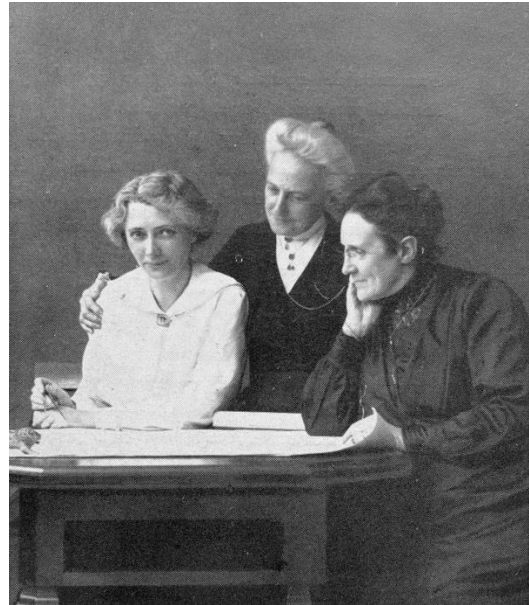
Etkøkkenhus

Narkomfin, Moskva, 1930

Clara Raphaels Hus

Idé: Thora Davidsen, Julie Laurberg og Thora Daugaard
Østerbro, 1920

Kollektivhus

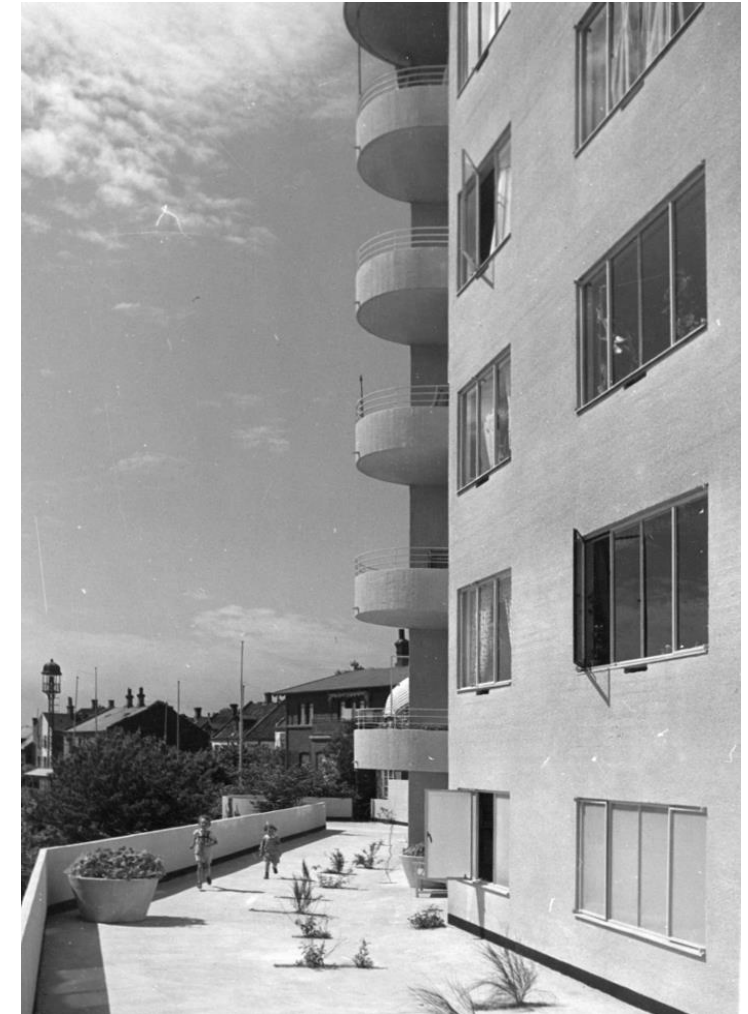

Kollektivhuset,
Stockholm, 1935

Klintegaarden

Idé: Ove Christensen

Århus, 1937

Kollektivhus

Unité d'habitation,
Marseille, 1952

Kollektivhuset Høje Søborg Søborg, 1952

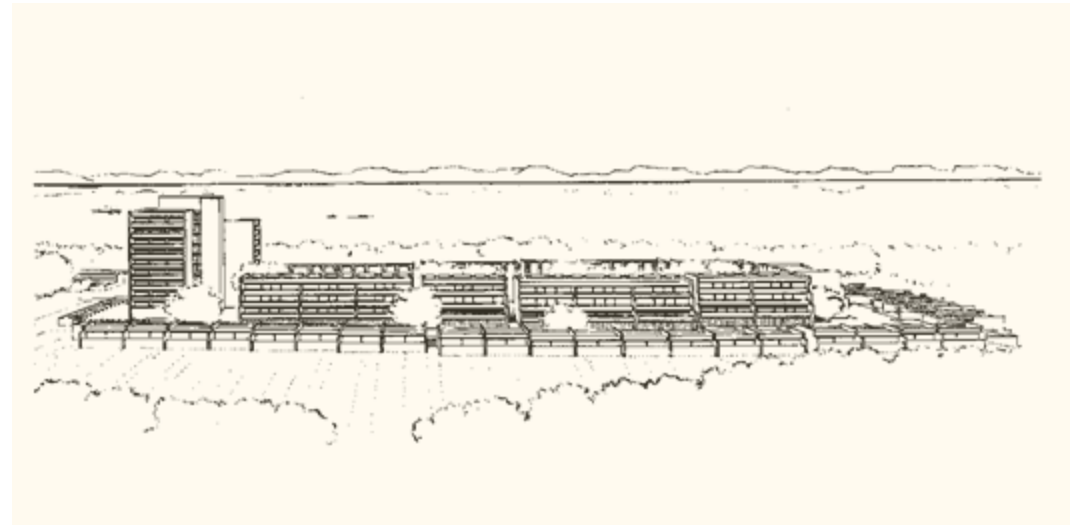
Hans Erling Langkilde:
*Kollektivhuset. En boligforms
udvikling i dansk arkitektur (1970)*

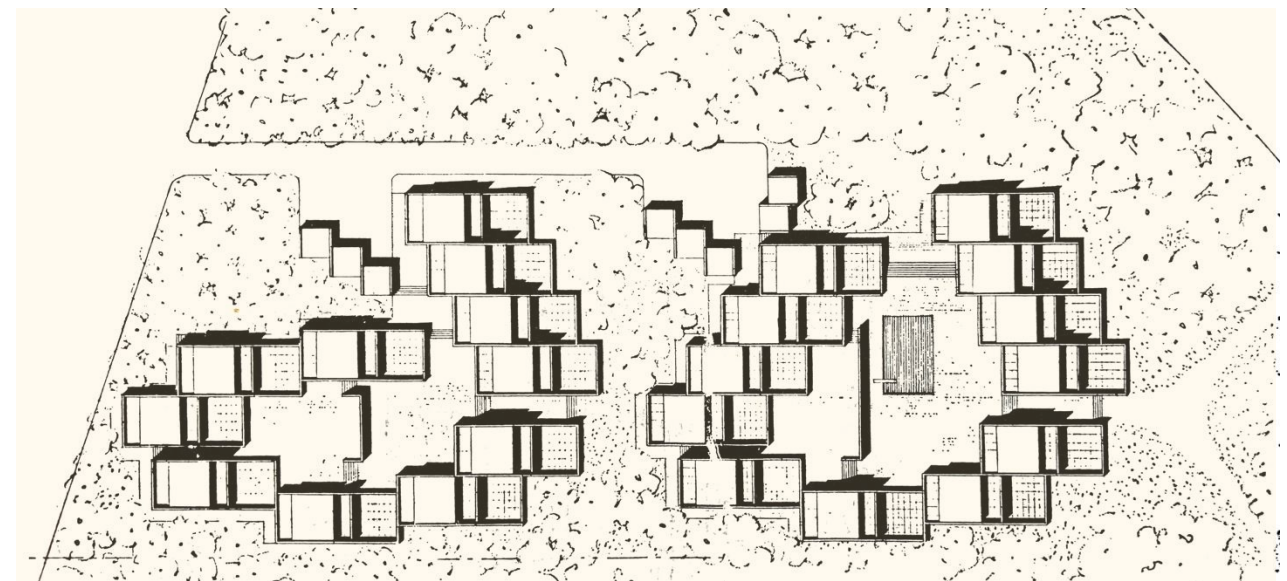
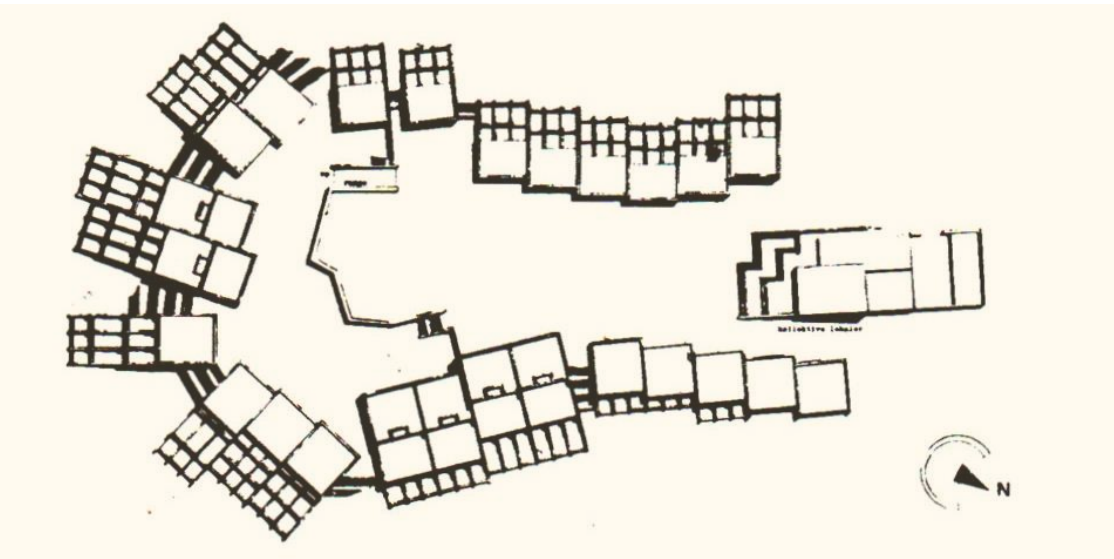
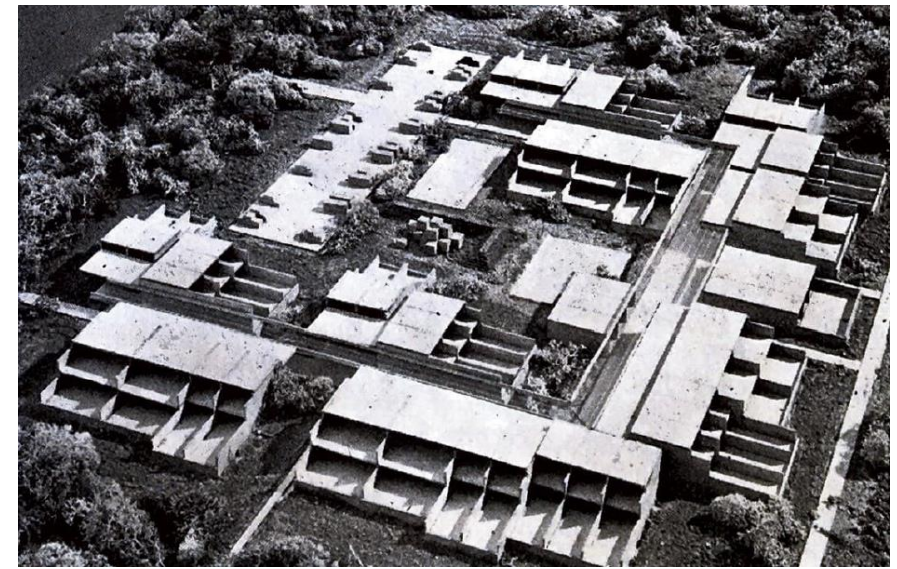
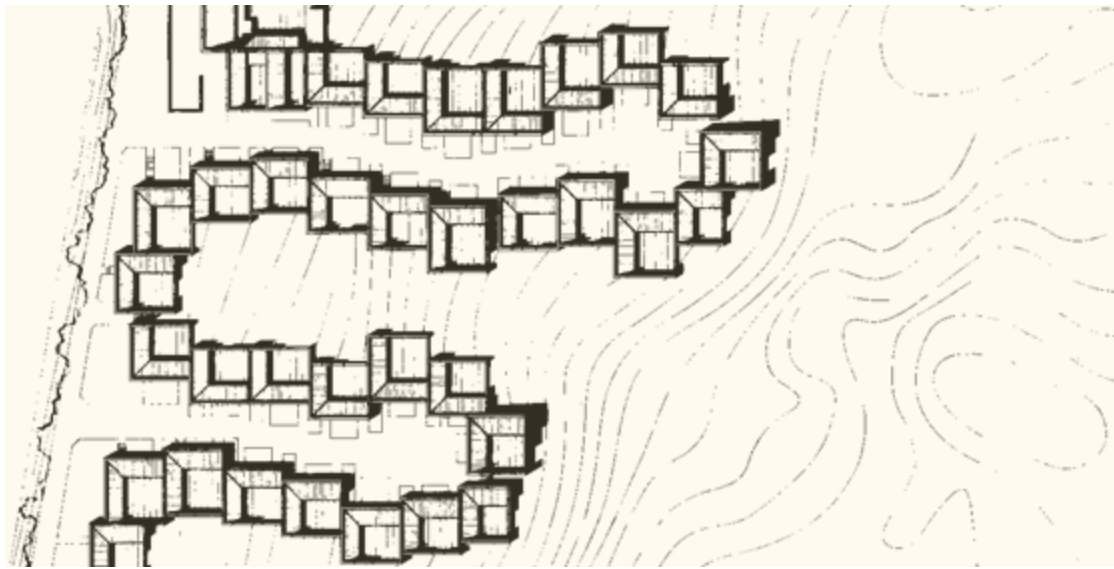

Langkilde mente, at man i Fredensborg-husene kunne "lære sig noget om landskab og bebyggelse, om bykvalitet og landlig idyl, om koncentration og åbenhed og – ikke mindst, for det var nemlig opgaven – om fællesskab og individuel boligform."

Hellebo Park i Helsingør. Skitseprojekt af Jørn Utzon.
Hovedprojekt af H. Gunlögsson og J. Nielsen

Jørn Utzon: Fredensborghusene (udsnit) og projekt til Birkehøj

Jan Gudmand-Høyer: Model og skitse til bofællesskaber

Bogen er redigeret af Michael Asgaard Andersen

Den har fotos af Laura Stamer og layout af Søren Damstedt, Trefold

bofællesskaber 1970 → i dag

michael asgaard andersen (red.)

s

indhold

introduktion: bofællesskabets arkitektur

af michael asgaard andersen 6

danske bofællesskaber
1970 → 2019

fotos af laura stamer
tekst af mette boisen lyhne og michael asgaard andersen

→ 1970'erne 22

når fællesskaber bor sammen: om at kaste bedre verdener frem

af mark vacher 60

→ 1980'erne 72

bofællesskab og ejendom

af henrik gutzon larsen 108

→ 1990'erne 118

et liv i bofællesskab: praktiske, forbundne og værdibaserede fællesskaber

af anette høite hansen 152

→ 2000'erne 168

seniorbofællesskaber

af anu siren 204

→ 2010'erne 216

fremtidige bygge- og levfællesskaber

af david tapias monné og michael asgaard andersen 252

noter 266
indeks 270

Analyse af bofællesskaber af Mette Boisen Lyhne og Michael Asgaard Andersen

**bofællesskabet toustrup mark
1971
Toustrup mark
26 andelsboliger
eksisterende bebyggelse,
der er til- og ombygget**

Toustrup Mark er et af landets ældste fungerende bofællesskaber. Det blev skabt i og omkring et bygningskompleks, der forinden havde været brugt til landbrug, fabrik, bilværksted, butik og meget andet. Omgivet af marker ligger det på ni tønderland med skov, sø og græsarealer.

Stedet ejes af A-70, Andelsforeningen af 1970, som blev etableret i kghæftet på Det Ny Samfunds Thyvej samme år. Der besluttede nogle af deltagerne sig for at arbejde videre med at lave et alternativt boligmiljø uden helt at have defineret, hvad det skulle være. I det følgende år holdt de talrige a-forsamlinger, weekendseminarer og stormøder for at diskutere boligmiljøer og finde egnede byggegrunde. Der var flere fraktioner i A-70, og en af dem købte Toustrup Mark i 1971 for at omforme det til et såkaldt storkollektiv. Fraktionen bestod af en gruppe lærere og forældre fra Århus Friskole og en gruppe bosiddende i København.

A-70 havde mange engagerede og virkelystne medlemmer, som aktivt deltog i samfundsdebatten. Nogle af dem skrev et kapitel i debattbogen *Mønstre om Mennesker og Miljø* fra Statens Byggeforskningsinstitut, og de udgav deres eget hæfte med titlen *Hvad er A-70?* Publikationerne giver et indblik i den tids tanker om alternative familierestrukturer og beboelsesformer såvel som i de underliggende politiske og ideologiske strømninger. Indlæggene i hæftet peger i flere retninger lige fra kampskrift til illustreret poesi. Eksempelvis skriver en af dem ironiserende:

"Kunne vi ikke bare rende ud i skoven og smide bukserne. Etablere os på nogle øde gårde og øde heder, og dyrke hinanden og biodynamiske gulerødder og mørke læder tøj til hinanden og spille billedharmonik harpe og blive fæstet fra alt det onde til evig tid. - og så i øvrigt ringe efter natlaegen når vi bliver syge?"

Som et af de første storkollektiver herhjemme undergik Toustrup Mark store forandringer i dets tidlige år. Det begyndte som en meget løs organisationsform, hvor alle væsentlige beslutninger blev truffet

24

25

I 1971 blev Toustrup Mark etableret som storkollektiv i nogle nedrevne bygninger, der siden er søj og tilbygget af flere omgange. Bebyggelsen ligger på et stort mark og træner i sig to helt åbne områder.

26

27

Toustrup Mark, 1971. Selvbyg og transformation

bygger på tanken om tæt-lav bebyggelse, før den blev almindeligt udbredt i dansk boligbyggeri.²⁶ De er begge organiseret ud fra en strukturalistisk tankegang. I den forstand at bebyggelsen og den enkelte bolig kan udbygges, uden at det ændrer hovedgrøbet.²⁷

I Skråplanet ligger enkelt- og dobbelthuse på en skrånende grund med gradvise overgange mellem privat og fælles. Hvert hus er udformet, så det henvender sig mod både nord og syd, og med indvendige gulv niveauer forskudt en halv etage etableres forskellige grader af privatliv. I det mellemste plan er der et åbent køkken-alrum, mens stuen på øverste plan har karakter af at være mere privat. Værelserne i nederste plan har direkte udgang til haven, og børnene kan således løbe ind og ud hos hinanden, uden at det involverer forældrene.

Det var egentlig hensigten, at haven ud for hvert hus skulle være indhegnet. Men efter en periode uden indhegning indså beboerne, at det gavne fællesskab, og lod derfor haverne være åbne.²⁸ Også bebyggelsens mange delte faciliteter er med til at fremme fællesskabet. De tæller blandt andet en swimmingpool og tennisbane, som er usædvanlige i boligfællesskaber og derfor har været en medvirkende årsag til, at Skråplanet fik tilnavnet "Luksus-Christiania".²⁸

Bebyggelsen er også kendt for at have forholdsvis store boliger på 156 m², som oprindeligt var ens. På trods af de mange private kvadratmeter er der ikke gået på kompromis med fælleshuset, hvis 350 m² rummer køkken med spisepladser, opholdsstue, legerum og sauna.²⁹ Det giver beboerne i Skråplanet plads til mange fælles aktiviteter og har dermed opfyldt de drømme, som gruppen havde for stedet. Jan Gudmand-Høyer boede der selv frem til sin død i 2017, hvor hans kiste blev båret ud fra fælleshuset.²⁷

48

Skællens lebet ligger på en skrånende grund med gradvise overgange mellem privat og fælles. Her er der plads gradvise overgange mellem privat og fælles.

46

47

Skråplanet, 1973. Arkitekt: Jan Gudmand-Høyer

Borifællesskabet er bygget op omkring seks fælleshuse, og mellem boligene er der lagt ud til det omgivende landskab. Sammenstillingen af materialer i Tinggården giver stedet en afskåret og familær stemning.

Tinggården, 1978. Arkitekt: Tegnestuen Vandkunsten

Internationalt akademisk netværk: Aldersintegrerede boliger og kvarterer. Studietur til Holland og Belgien, 2024

Det Kongelige Akademi
Institut for Bygningskunst, By og
Landskab

Praksisorienteret forskning i
Ældres Boligmiljøer

Michael Asgaard Andersen
masg@kglakademi.dk

Louise Dedenroth Høj
lhoj@kglakademi.dk

Boligmiljøer og velfærdsdesign løfter ældres sundhed

Indspil til forskningsreserven 2025

Det Kongelige Akademi

Arkitektur
Design
Konservering

